

Sak nr.	Behandles av:	Møtedato
	Hovedstyret	09.11.2020

HØRING - VALGLOVUTVALGETS UTREDNING

Forslag til vedtak

Administrasjonen får fullmakt til å avgi hørings svar med følgende hovedstandpunkter:

1. Dagens ordning med tidsmessig adskilte valg for henholdsvis stortingsvalg og fylkestings/kommunestyrevalg må videreføres.
2. Den alminnelige stemmerettsalder bør reduseres til 16 år i kommunestyre- og fylkestingsvalg, men valgbarhetsalderen på 18 år må videreføres.
3. Det bør åpnes for elektronisk stemming begrenset til forhåndsstemmeperioden når nasjonale myndigheter vurderer at sikkerheten er god nok.
4. Dagens nivå knyttet til minimum antall medlemmer i kommunestyre og fylkesting bør videreføres.
5. Det bør innføres en ordning for personvalg ved fylkestingsvalg liknende dagens kommunestyrevalgordning, inklusive mulighet til å kunne gi slengerstemmer.
6. Riksvalgstyret bør gjøres om til et uavhengig klageorgan, og det bør blant riksvalgstyrets medlemmer finnes personer med kommunal erfaring.

KS avgir ikke hørings svar på spørsmål om antall valgdistrikter ved stortingsvalg, arealfaktor eller sperregrense.

Administrasjonen gis også fullmakt til å avgi hørings svar om de øvrige konkrete enkeltspørsmål som er drøftet i saksframstillingen.

Saksframstilling

Høringsbrev om valglovutvalgets utredning *NOU 2020:6 Frie og hemmelige valg* ble mottatt i juni fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Frist for høringen er satt til 31.12.2020.

Kommuner og fylkeskommuner er gjennom lov en demokratisk arena i det norske samfunnet. De er egne folkevalgte nivåer og kommunene har i tillegg ansvar for å gjennomføre valg til alle styringsnivåene i Norge, også til Stortinget. Valglov og grunnlovens bestemmelser knyttet til valg er derfor av stor betydning for kommunesektoren.

Administrasjonen sendte hørings svar 30.9 om de temaene i NOU 2020:6 som er aktuelle for iverksettelse ved valget i 2021, og som det dermed var en tidligere høringsfrist på (rett til assistanse ved stemmegiving, oversending av materiell fra kommunen til fylkeskommunen, sending av forhåndsstemmer, digital utsending av valgkort, utforming av stemmeseddelen m.v).

Noen av forslagene i utredningen har en mindre direkte berøring med kommunesektorens rolle og oppgaver, men er likevel svært aktuelle i debatten om demokratiet. Hovedstyret ba 22/6 då.

KS fylkesstyrene gi særskilt tilbakemelding på fire slike temaer (valgdistrikt til stortingsvalg, felles valgdag, stemmerettsalder, og elektronisk stemmegiving). Noen av temaene har fylkesstyrene ikke tatt stilling til, på andre tema er det overveiende støtte til utvalgets forslag, mens på atter andre er meningene delte.

Saksframlegget nedenfor omhandler først de fire særskilte temaene, med kort redegjørelse av utvalgets forslag og fylkesstyrenes synspunkt, samt en vurdering fra administrasjonen. Deretter følger andre temaer knyttet til valgordning, gjennomføring av valg og godkjenning av valg. KS fylkesstyrene har ikke gitt innspill på disse. Om annet ikke er omtalt er forslagene enstemmige fra utvalget.

Valgordning ved stortingsvalg – herunder antall valgdistrikter, arealfaktor og sperregrense

Valglovutvalget har vurdert valgordningen i lys av den nye fylkesinndelingen. Sentrale spørsmål er avveiningen mellom distriktshensyn og hensynet til at hver stemme skal ha lik vekt. I drøftingen inngår flere temaer, så som antall valgdistrikt, arealfaktor, sperregrense, delingstall og utjevningsmandater. Ulike kombinasjoner av disse gir ulike utslag, og utvalget har ikke samlet seg om et helhetlig forslag til endringer i valgordningen. Det er med andre ord mange kryssende flertall, «flertallet» som omtales nedenfor er altså ikke det samme fra tema til tema. Det er i tillegg gjort en egen drøfting av Troms og Finnmark og Viken som valgdistrikt – den omtales ikke ytterligere her. Flertallet i utvalget ønsker å beholde dagens 19 valgdistrikter, og ikke endre dette som følge av ny fylkesinndeling. Et flertall foreslår å avskaffe arealfaktoren og innføre en fordeling av mandatene der hvert valgdistrikt først får ett mandat, før de resterende mandatene fordeles etter innbyggertall. Det foreslås også å innføre en minimumsgrense på fire mandater per valgdistrikt. Videre foreslås det å senke sperregrensen til tre prosent.

Fem av KS fylkesstyrene har uttalt seg om *antall valgdistrikter*. To av dem ønsker å beholde 19 valgdistrikter, to er delt eller mener at valgdistriktene ikke må bli for store, og ett mener at valgdistriktene må ta utgangspunkt i dagens fylkesinndeling. Alle fem fylkesstyrene som uttaler seg om *arealfaktor* mener den ikke skal endres. Tre fylkesstyrene uttaler seg om *sperregrense*, og mener den ikke bør endres.

Administrasjonens vurdering

De mange spørsmålene knyttet til hvordan mandater fordeles mellom valgdistriktene er komplekse, og effektene av de ulike forslagene er betinget av hverandre. Valglovutvalget har ikke lagt fram noe helhetlig forslag, og kryssende flertall går på tvers av partipolitikere og fagekspertene i utvalget. Det er heller ikke gitt noe samlet signal fra KS fylkesstyrene, unntaket er arealfaktor hvor de som har uttalt seg om det ønsker å beholde dagens arealfaktor på 1,8.

Temaer knyttet til valgordning er svært viktig del av debatten om det norske demokratiet. Spørsmålene som er omtalt her er imidlertid knyttet opptil stortingsvalg. Ettersom spørsmålene i mindre grad direkte berører kommuner og fylkeskommuner og det er stor variasjon i fylkesstyrenes tilbakemeldinger, anbefaler administrasjonen at KS ikke uttaler seg om valgordningen til stortingsvalget.

Felles valgdag for stortingsvalg og kommune- og fylkestingsvalg

Utvalget har drøftet spørsmålet om felles valgdag for nasjonale og lokale valg, og hatt som utgangspunkt at det er ønskelig med høyest mulig deltakelse. Et tungtveiende argument har vært at valgdeltakelse trolig vil øke.

Utvalget, mot en stemme, ønsker ikke å innføre felles valgdag for stortingsvalg, fylkestingsvalg og kommunestyrevalg, selv om det isolert sett kan være et tiltak for å få opp valgdeltakelsen. Utvalget mener at felles valgdag er problematisk med tanke på velgernes totale politiske engasjement, involvering og opplevelse av å ha innflytelse på politikken.

Fire år er en lang periode uten at velgerne kan stille politikerne til ansvar. I tillegg vil det ha konsekvenser for involvering av unge i politikken. Valg hvert fjerde år vil medføre at enkelte førstegangselgere kan være oppimot 22 år gamle før de kan delta i valg.

Blant *KS fylkesstyrer* er fire negative og to positive til felles valgdag, hovedsakelig begrunnet i bekymring for at lokalpolitikken vil komme i skyggen av nasjonale saker.

Administrasjonens vurdering

Demokratiets legitimitet hviler på høy valgdeltakelse. Valgdeltakelsen har i flere år ligget på mellom 60 og 65 % i lokale valg. Selv om deltakelsen økte noe ved lokalvalget i 2019, ligger den fortsatt vesentlig lavere enn i stortingsvalg.

I Sverige, som har felles valgdag, har det i flere tiår vært høyere valgdeltakelse i både det lokale og regionale demokratiet enn i Norge (mellom 78 og 91%), noe som er marginalt lavere enn valgdeltakelsen til Riksdagen.

I Danmark, som har samme ordning som Norge, har valgdeltakelsen det lokale og regionale demokratiet over tid ligget høyere enn i Norge og lavere enn i Sverige, og som i Norge er valgdeltakelsen til Folketinget høyere enn til de øvrige valg. Unntaket er 2001, hvor Folketingsvalget ble avholdt sammen med kommunal- og amtsrådsvalget, hvilket trakk valgdeltakelsen ved kommunal- og amtsrådsvalg opp.

Det vises til valglovutvalgets argumenter, blant annet at valg hvert fjerde år vil gjøre at enkelte av førstegangselgerne vil være oppimot 22 år gamle før de kan delta i valg og at fire år er en lang periode uten at velgerne kan bruke valgdemokratiet. Selv om demokratisk deltakelse spenner videre enn selve valget, og pågår mellom valg, er det kun i selve valget at vi velger hvem som skal representere oss.

Undersøkelser viser at lokale saker er fremste drivkraft for valg av parti i lokalvalg, og at den lokale faktoren fått økt betydning over tid. Velgere oppgir i tillegg at det for det meste er lokale saker som preger valgkampen. Felles valgdag kan gi mindre oppmerksomhet til lokale saker og det lokale demokratiet. Felles valgdag kan innebære at de lokale sakene kan komme i skyggen av den nasjonale valgkampen og at velgerne får dårligere grunnlag for partivalg lokalt.

Stemmeretts- og valgbarhetsalder

Utvalgets flertall foreslår å senke stemmerettsalder til 16 år ved kommunestyre- og fylkestingsvalg. Argumentene er blant annet at ungdom er en viktig gruppe å inkludere i demokratiet, og det vil gi unge praktisk erfaring i deltakende demokrati i nærmiljøet. Videre begrunnes det med at det kan bidra til høyere valgdeltakelse senere i livet og at saksområdene som kommunestyre og fylkesting har ansvar for angår ungdoms hverdag i stor grad. Det foreslås ikke endringer i valgbarhetsalderen.

Utvalgets mindretall mener stemmerettsalder ikke bør senkes og begrunner det med at stemmerettsalder prinsipielt bør samsvare med myndighetsalderen på 18 år.

Blant *KS fylkesstyrer* har fire uttalt seg om stemmerettsalder. Tre av dem mener stemmerettsalder bør senkes til 16 år, ett styre uttaler at de er delt i spørsmålet.

Administrasjonens vurdering

Myndighetsalderen i Norge er 18 år, og den innebærer både vesentlige retter og plikter. Det kan være naturlig på prinsipielt grunnlag å knytte generell stemmerettsalder til myndighetsalder. Bl.a. heter det i vergemålsloven § 8 at: «Personer som ikke har fylt 18 år, er mindreårige».

Det har tidligere vært gjennomført forsøk med stemmerett for 16-åringer to lokale valg, i 2011 og i 2015, i til sammen 30 kommuner. Evalueringen viste at valgdeltakelsen var høyere enn for ordinære førstegangsvelgere mellom 18 og 21 år. Det var ikke noe som tydet på at de i senere valg stemte i større grad enn andre velgere i samme aldersgruppe. Sammenlignet med andre velgere fordelte de unges stemmer seg omtrent likt mellom partiene som det de voksne stemmer gjorde. Det mest konkrete utslaget av forsøkene var at flere unge kom inn i kommunestyrene og på den måten bidro til aldersspredning blant lokale folkevalgte. Alderskategorien 18-29 år er den aldersgruppa som har den laveste andel i kommunestyrene etter valget i 2019.

I Europa er det flere eksempler på land som har innført stemmerett for 16-åringer. To land har dette både ved lokale og nasjonale valg, mens flere har det kun i lokale valg. Nylig forskning fra andre land viser at lavere stemmerettsalder kan ha betydning for valgdeltakelse senere i livet. Den viser relativt store forskjeller i valgdeltakelse senere i livet - mellom de som fikk stemme som 16-åringer og velgere som fikk stemme på senere tidspunkt.

Historisk sett har kommunene vært i front for utvidelse av stemmerett i det norske demokratiet. Det var i lokalvalg i 1910 at kvinner for første gang fikk stemmerett, og det var kommunene som for over 100 år siden omgikk bestemmelsen i Grunnloven om at de som trengte bistand fra det offentlige også skulle ha stemmerett. I forbindelse med kommunesammenslåingene ved sist årsskifte gjennomførte flere kommuner folkeavstemninger hvor de lot 16-åringer stemme.

Administrasjonen mener at hensyn til deltakelse i demokratiet er et grunnleggende viktig aspekt knyttet til redusert stemmerettsalder. Erfaringene fra andre land og fra de to forsøkene i lokalvalg i Norge, viser henholdsvis økt valgdeltakelse på sikt og at kommunestyrene aldersmessig er blitt mer representative ved at flere yngre er valgt inn. Administrasjonen viser også til innspillrunden i KS fylkesstyret hvor det ikke er gitt grunnlag for å at KS ikke skal anbefale flertallets forslag om å senke stemmerettsalderen ved kommunestyre- og fylkestingsvalg.

Elektronisk stemmegivning

Valglovvalget har drøftet om elektronisk stemming over internett bør innføres i Norge, og mot et medlem foreslås det ikke at det bør åpnes for slik stemming. Elektronisk stemmegivning er vurdert oppimot fire sentrale aspekter ved valg; tilgjengelighet, sikkerhet, hemmelighet og åpenhet. Det pekes på vurderinger fra nasjonale sikkerhetsmyndigheter, forskning og erfaringer fra andre land. Utvalget mener at sikkerhet ved å stemme over internett ikke er god nok til å innføre en slik måte å stemme på i Norge på nåværende tidspunkt. Mindretallet i utvalget mener at det på lengre sikt, når sikkerheten er god nok, bør vurderes å innføre stemming over internett – avgrenset til *forhåndsstemmeperioden*.

Åtte av KS fylkesstyret har uttalt seg, fem av dem er positive til å innføre elektronisk stemmegivning, men mener at det trengs et godt kunnskapsgrunnlag og må prøves ut. Det begrunnes med at det må tilrettelegges for større valgdeltakelse og at det i dag er stor ressursbruk ved gjennomføring av valg.

Administrasjonens vurdering

Administrasjonen deler utvalgets vurderinger om at sikkerheten ved å stemme over internett ikke er god nok til å innføre elektronisk valg nå. Samtidig vil det alltid være risiko ved gjennomføring av valg som utfordrer prinsippene om at de skal være frie og hemmelige. Påvirkning og menneskelige feil kan også oppstå når valg foregår på papir og i valglokalet.

Den pågående pandemien minner om at situasjoner kan oppstå som gjør at velgere ønsker å unngå stemmelokalet, både på valgdag og i forhåndsstemmeperioden. Det gjenstår å se om det for eksempel ved neste års stortingsvalg vil være flere enn tidligere som ønsker å avgi forhåndsstemme for å unngå mange mennesker og kø i valglokale.

Norge har gode erfaringer med forsøkene med stemming over internett i forhåndsstemmeperioden ved valgene i 2011 og 2013. Det bør derfor igangsettes flere slike forsøk – over lengre tid, for å få et godt grunnlag å vurdere ev innføring på. Det bør også vurderes om det bør utredes om det er mulig å gjennomføre forsøk med elektronisk stemming over internett for enkelte velgergrupper, i et mindre antall kommuner. Det vil gi viktig læring og erfaring.

Formålsparagrafen

- *Valglovens formålsparagraf* sier noe om prinsippene loven bygger på. Den har relevans ved tolkingen av bestemmelser i valgloven, og skal tas hensyn til i alle ledd av valg gjennomføringen. Flertallet foreslår å ta ut ordet *direkte*, begrunnet med at direkte valg er integrert i valgsystemet i Norge. Mindretallet ønsker å legge til en målsetting om høy valgdeltakelse.

Administrasjonen støtter flertallets forslag. Administrasjon mener høy valgdeltakelse ikke er et ufravikelig prinsipp på linje med «frie og hemmelige», men mer en målformulering.

Mer om valgordning

- Utvalget ønsker ikke å åpne for at kommuner eller fylker skal kunne deles inn i flere valgdistrikter. Utvalget mener det er viktig å skape interesse hos velgerne for hele det geografiske området og en felles identitet i kommuner og fylker og at en mulighet til flere valgdistrikter vil kunne svekke helhetsperspektivet fylkestingene og kommunestyrene bør ha. Utvalget mener det er partienes ansvar å sikre at ulike deler av fylkene og kommunene er representert, og viser til at når det gjelder kommunestyrene, finnes det også flere måter å sikre at ulike deler av kommunen blir hørt, for eksempel gjennom kommunedelsutvalg.

Administrasjonen støtter utvalgets vurderinger.

- Utvalget vil i hovedsak videreføre dagens nivå knyttet til *minimum antall medlemmer i kommunestyre og fylkesting*. Det foreslås kun noen mindre justeringer i kategorier, og vises til at antall medlemmer i kommunestyret er nylig blitt vurdert og bestemt gjennom vedtak av ny kommunelov. Utvalgets mindretall vil heve minimumskravet for antall representanter i kommunestyre/fylkesting og begrunner det med at antallet representanter er blitt redusert de senere år og at det kan bli for lavt.

Administrasjonens forslag støtter flertallets forslag under henvisning til at dette ble vurdert ifm ny kommunelov.

- Valglovutvalget foreslår å innføre dagens *personvalgordning* ved kommunestyrevalg både ved stortingsvalg og fylkestingsvalg. Når det gjelder fylkestingsvalg ønsker utvalget ikke å ha begrensninger på hvor mange kandidater som kan få stemmetillegg. Flertallet ønsker ikke å innføre slengere, mens mindretallet mener den muligheten bør finnes også i fylkestingsvalg. Utvalget ønsker ikke å innføre mulighet for strykninger.

Administrasjonens vurdering

Administrasjonen mener at det prinsipielt innebærer en utvidelse av demokratiet at velgerne både kan velge hvilken politikk som skal føres, og ha en innflytelse på hvilke politikere som skal jobbe for den politikken. Det har velgerne i fylkestingsvalg til en viss grad i dag, men med en sperregrense hvor minst 8 % av listens velgere må ha gitt kandidaten personstemme er den innflytelsen relativt begrenset. Ved å innføre en ordning liknende dagens kommunestyrevalgordning også i fylkestingsvalg blir de to valgene også mer like.

Administrasjonen mener at hensyn til likhet mellom valgene gjør at ordningen med slengere bør innføres også på valg fylkesting og at det innebærer en ytterligere utvidelse av demokratiet.

- Utvalgets flertall ønsker ikke å innføre regler om *bindende folkeavstemninger*, eller å fastsette nærmere regler om hvordan lokale folkeavstemninger skal gjennomføres. Det vises til at i det norske styringssystemet utøver innbyggerne sin innflytelse gjennom å velge representanter til kommunestyret. Å overføre vedtakskompetanse direkte til innbyggerne vil ikke være i tråd med det representative styringssystemet kommuneloven bygger på.

Mindretallet i utvalget, tre medlemmer, mener direkte demokrati gjennom bruk av folkeavstemninger som overlater en beslutning til folket eller som innhenter folkets råd i forkant av folkevalgt organ fatter en beslutning, er en viktig del av folkestyret.

Administrasjonen støtter flertallets forslag

Mer om gjennomføring av valg

- Utvalget vil beholde et *minimumskrav ved antall kandidater* til fylkestingsvalget og kommunestyrevalget, men differensiere minimumskravet til antall kandidater på listeforslagene ut fra antall medlemmer i fylkestinget og kommunestyret. For små fylkesting og kommunestyre foreslår utvalget å senke minimumskravet fra 7 til 5 kandidater på listen.

Administrasjonen støtter utvalgets forslag.

- Utvalget ønsker ikke å åpne for at *individuelle kandidater* kan få stille til valg. Utvalget viser til at OSSE tidligere har påpekt at det ikke er mulig å stille som individuell kandidat i Norge, og at dette bør vurderes. Etter utvalgets vurdering vil det å stille som enkeltkandidat ikke passe inn i den norske valgordningen, som er basert på partilister, og som stiller krav til antall kandidater på listeforslagene, blant annet for å kunne velge vararepresentanter. Utvalget peker også på at det er lave formelle terskler for å stille til valg i Norge, slik at alle som ønsker det, kan stille som kandidat på en liste.

Administrasjonen støtter utvalgets forslag.

- Utvalget mener det er viktig å beholde et *minimumskrav til antall underskrifter* for å få stille liste. Utvalget mener et minstekrav til antall underskrifter for å stille liste ved fylkestingsvalg bør differensieres slik at kravet beregnes ut fra en andel av de stemmeberettigede i valgdistriktet, istedenfor at det baseres på et fast tall. Flertallet mener kravet bør settes til én prosent av de stemmeberettigede ved forrige valg, mens mindretallet mener kravet bør settes til en halv prosent. Utvalget mener kravet om antall underskrifter for å kunne stille liste ved kommunestyrevalg også bør endres. Etter utvalgets vurdering bør det som et utgangspunkt kreves at minst én prosent av de stemmeberettigede i kommunen skriver under på listeforslaget, i stedet for dagens krav om to prosent. Utvalget mener det ikke lenger bør gjelde et krav om at et listeforslag minimum skal være underskrevet av like mange stemmeberettigede personer i kommunen som det skal velges medlemmer til kommunestyret. Utvalget foreslår å sette en fast øvre grense for hvor mange underskrifter som alltid vil være tilstrekkelig for å fremme et listeforslag – flertallet mener det bør være tilstrekkelig med 1 000 underskrifter, mens mindretallet mener dagens krav om at det er tilstrekkelig med 300 underskrifter, bør videreføres.

Administrasjonens støtter utvalgets felles forslag, men tar ikke stilling til flertallet og mindretallets ulike forslag til mer detaljert konkretisering

- Utvalget foreslår at bare registrerte politiske partier som ved forrige valg fikk minst 5 000 stemmer totalt i hele landet, skal kunne stille liste med underskrift fra kun 2 styremedlemmer i

partiets lokalavdeling i valgdistriktet. Dette vil sikre at partiene blir behandlet likt uavhengig av hvor i landet de mottar stemmer. Samtidig vil endringen gjøre det vanskeligere for små partier med oppslutning konsentrert i ett eller noen få valgdistrikter å komme inn under disse reglene ettersom de foreslår å ta bort bestemmelsen om minst 500 stemmer i et valgdistrikt for å komme inn under de mer lempelige kravene.

Administrasjonen ser det ikke som naturlig at KS uttaler seg om dette

- Utvalget forslår å *lovfeste at kommunene skal bruke valgsystemet EVA*. Det vises til at alle kommuner i dag bruker det elektroniske valgadministrasjonssystemet EVA, både i planlegging og gjennomføring av valg. Videre at EVA gir viktig og sikker støtte i den praktiske valg gjennomføringen og at det uttrykkes stor tilfredshet med systemet.

Administrasjonen støtter utvalgets forslag

- På valgtinget er det med dagens regelverk forbudt å drive velgerpåvirkning både i selve rommet der velgere stemmer, og i de rom som må passeres for å komme til stemmelokalet. Utvalgets flertall vil at velgerpåvirkning skal forbys kun inne i selve rommet der velgerne stemmer, slik som det i dag er i forhåndsstemmeperioden. Et stort mindretall mener dagens bestemmelser om velgerpåvirkning ikke er omfattende nok, og mener det forbud mot velgerpåvirkning på valgtinget ikke bare bør omfatte det rommet der velgerne stemmer, men også det øvrige området i umiddelbar nærhet til valglokalet.

Administrasjonen støtter flertallets forslag. Hensynet til regelforenkling tilsier like regler om valgagitasjon for forhåndsstemmeperioden og på valgtinget.

- Utvalget mener valgloven bør inneholde regler som bidrar til å forhindre at noen stemmer i en annen persons navn. Utvalget vil forskriftsfeste krav om gyldig legitimasjon slik at hovedregelen blir at alle velgere skal vise legitimasjon. Samtidig, dersom en velger er kjent for stemmemottaker eller valgfunksjonær bør vedkommende få stemme selv uten legitimasjon. Utvalget mener at nærmere krav til hva slags legitimasjon som kan godkjennes, bør fastsettes i forskrift, og foreslår en forskriftshjemmel for dette i loven.

Administrasjonen støtter utvalgets forslag.

- Utvalget mener det er viktig at *regelverket for opptelling* utformes slik at det sikrer at opptellingen blir riktig. Etter utvalgets vurdering at det ikke bør være det samme organet som har ansvaret for begge opptellingene av hverken forhåndsstemmingen eller valgtinget. Utvalget mener det er naturlig at organet som har ansvaret for valgoppgjøret, også har ansvaret for den siste opptellingen, som i dag. For å sikre at det er to ulike organer som teller stemmer den første og andre gangen ved kommunestyrevalg, foreslår utvalget å etablere et *sentralt stemmestyre* i kommunene, som kommer i tillegg til dagens stemmestyre med ansvar i valglokalene på valgdagen. Det nye organet skal ha ansvar for første opptelling av forhåndsstemmene og stemmer som legges til side for særskilt prøving. Utvalget mener stemmestyrene i hvert valglokale bør få ansvaret for den første opptellingen av stemmesedlene ved kommunestyrevalg, men at likevel bør være åpning for at valgstyret bestemmer at opptellingen skal skje sentralt i kommunen, dvs det sentrale stemmestyret.

Administrasjonen støtter forslaget.

- Utvalget vil lovfeste at første og siste *opptelling* i kommunene må foregå på to uavhengige måter for å sikre at opptellingen skal skje korrekt og på en tillitvekkende måte. Utvalget foreslår at *antall*

tellinger i kommunene reduseres fra 2 til 1 ved fylkestings- og stortingsvalg. I fylkeskommunen foregår i dag i tillegg en tredje telling. Utvalget mener det er tilstrekkelig med to tellinger, og kravet blir da likt ved alle typer valg.

Administrasjonen støtter forslaget.

- Utvalget mener det fortsatt bør være opp til kommunene om de kun ønsker å ha valgting på valgdagen mandag, eller om velgerne også skal kunne stemme på søndag før valgdagen. Utvalget mener det bør presiseres hvor tett opp til valgdagen kommunen kan endre både tid og sted for hvor velgerne kan stemme, og hvordan endrede steder og tider for stemmingen skal kunngjøres. Utvalget foreslår derfor å gi departementet hjemmel til å gi nærmere regler om disse spørsmålene gjennom forskrift.

Administrasjonen støtter forslaget.

- Utvalget vil videreføre begrensninger i hvem som kan være stemmemottakere og valgfunksjonærer i valglokalene, men av hensyn til tilliten til valggjennomføringen mener utvalget at personer som stiller til valg, heller ikke bør kunne delta i opptellingen av stemmesedler sentralt i kommunen. Utvalget foreslår derfor at kandidater på en valgliste ikke skal kunne delta i *opptellingen* av stemmesedler ved tilhørende valg.

Administrasjonen støtter forslaget.

- Utvalgets flertall mener at muligheten til å *tidligstemme* ikke bør avskaffes på det nåværende tidspunktet ettersom det vil innskrenke tilgjengeligheten for de velgerne som ikke har mulighet for å stemme under den ordinære forhåndsstemmeperioden. Utvalgets mindretall mener at tidligstemming gjør forhåndsstemmeperioden i Norge uforholdsmessig lang, og at ordningen bør fjernes.

Administrasjonen støtter forslaget. Selv om få bruker ordningen, sikrer den at blant annet fiskere som er ute lenge til havs, får mulighet til å forhåndsstemme.

- Utvalget mener det er et mål at velgerne bør kunne stemme på valgtinget også i kommuner der de ikke er manntallsført, men vil likevel ikke foreslå å åpne for dette. Utvalgets flertall viser til at de skisserte løsningene har betydelige ulemper og usikkerhet knyttet til seg. Utvalgets mindretall mener at Valgdirektoratet bør utrede videre hvordan utvalgets mål om at alle skal kunne stemme på valgtinget, også i kommuner der de ikke er manntallsført, kan oppnås.

Administrasjonen støtter mindretallets forslag. Selv om de skisserte løsningene ikke virker egnet, bør det utredes videre hvordan valget bør tilrettelegges slik at flest mulig får stemmen sin telt med i valgoppgjøret, uavhengig av hvor i landet de befinner seg.

- Utvalgets flertall foreslår at *mediene ikke få tilgang* til valgresultater før kl. 21 når siste valglokaler stenger på valgdagen, mot dagens ordning hvor mediene kan få dette 1 ½ time før valglokale stenger. Det begrunnes med at så lenge valglokalene er åpne bør så få som mulig kjenne til valgresultatene. Med et endret medielandskap har det ikke vært klart hvilke medier som ev har skulle få slik tilgang. Mindretallet mener at ordningen med at medier som har hatt avtale med valgmyndighetene, får tilgang til valgresultater fra klokken 19.30 valgvelden, bør videreføres.

Administrasjonen støtter flertallets forslag

- Utvalget mener det er adgang til å fastsette forskrift for unntak i arbeidstidsbestemmelser for valgmedarbeidere begrunnet i at arbeidstidsreglementets normalrammer er til hinder for tilstrekkelig kontinuitet med arbeidet med gjennomføring av valget. Utvalget mener at

kommunens ansvar for gjennomføring av valg er av en så særegen art at det vanskelig lar seg tilpasse arbeidstidsreglene i loven.

Administrasjonen støtter forslaget

Mer om godkjenning av valg

- Utvalget foreslår nye oppgaver til *riksvalgstyre* – som berører fylkesting og kommunestyrevalg. Dersom kommunestyre eller fylkesting kjenner valget ugyldig er det i dag departementet som er klageinstans, og som har kompetanse til å beslutte omvalg. Det betyr at valget ikke kan godkjennes før det er avklart om det har kommet klage på valget, og før det foreligger vedtak i klagesaken. Utvalget mener departementet, som er politisk styrt, ikke tilfredsstiller kravene til uavhengig juridisk prøving og ikke lenger skal være klageorgan. Valgtvister – også godkjenning av valg - bør kunne bringes inn for en uavhengig juridisk instans. Utvalget mener riksvalgstyret bør ha oppgaven med å behandle klager ved alle valg, og at det også skal være klagerett bl.a. på fylkestingets og kommunestyrets vedtak om hvorvidt valget er gyldig. Unntatt er klage på godkjenning av stortingsvalg.

Det foreslås flere endringer i riksvalgstyret, så som at det skal oppnevnes av Stortinget, samt endringer knyttet til sammensetning med en overvekt av dommere, klagefrister og sekretariat. Til sist foreslår utvalget at fylkesting og kommunestyret er bundet av riksvalgstyrets vedtak i klagesaker om godkjenning av valg.

Administrasjonen støtter forslaget.

- Utvalget foreslår i stor grad å videreføre regelverket for *omvalg*. Omvalg kan kun gjennomføres i de kommunene hvor det er sannsynlighetsovervekt for at antallet stemmer til de ulike listene, altså valgresultatet, er blitt påvirket av de ulovlige forholdene. Hvis fylkestinget eller kommunestyret kjenner et valg ugyldig bestemmer riksvalgstyret om det skal gjennomføres omvalg.

Administrasjonen KS støtter forslaget

- Utvalget foreslår en *beredskapshjemmel* - å lovfeste en adgang til å utsette, forlenge eller holde omvalg i krisesituasjoner. Ekstraordinære hendelser – som f.eks. pandemier, store ulykker, terrorangrep ol. kan gjøre at en vesentlig del av velgere er hindret fra å stemme, eller lar være å stemme pga hendelsen. Dagens «konstitusjonell nødrett» er ulovfestet med skjønnsmessige vilkår og ikke tilpasset krisesituasjoner i forbindelse med valg. Myndigheten til å treffe vedtak med hjemmel i bestemmelsene er lagt til ulike organer ved henholdsvis stortingsvalg og kommunestyre- og fylkestingsvalg. Ved kommunestyre- og fylkestingsvalg er myndigheten etter disse bestemmelsene lagt til Kongen i statsråd.

Administrasjonen støtter forslaget

Lasse Hansen

Helge Eide